

СОЦІАЛЬНІ ТА СПОЖИВЧІ СТАНДАРТИ ТА ГАРАНТІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

© 2017 КОЛЕСОВ О. С., БЕРЕЗЮК С. В.

УДК 330.36(477)

Колесов О. С., Березюк С. В. Соціальні та споживчі стандарти та гарантії в Україні: сучасні структурно-динамічні характеристики

У статті здійснено спробу узагальнити теоретичні підходи до соціальних гарантій та стандартів як економічних категорій. Наведено класифікацію соціальних гарантій. Розглянуто динамічні параметри розвитку соціальних і споживчих стандартів, прийнятих в Україні. Проведено оцінку реального рівня бідності згідно із системою критеріїв. Вказано на недосконалість методики оцінки бідності, прийнятої Міністерством соціальної політики України, суперечливість окремих її показників. Установлено структурні характеристики доходів населення. Здійснено аналіз відповідності існуючих соціальних гарантій реальному їх значенню в сучасних економічних умовах. Виявлено тенденції зниження добробуту населення, що призвело до падіння споживчого попиту та звуження внутрішнього ринку товарів та послуг. Вказано на необхідності вжиття заходів щодо стимулювання малого бізнесу, подолання корупції, дерегуляції економіки.

Ключові слова: соціальні гарантії, стандарти, добробут, мінімальна заробітна плата, бідність.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 20.

Колесов Олександр Станіславович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та аналізу, Вінницький національний аграрний університет (вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна)

E-mail: sashaukraine@ukr.net

Березюк Сергій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет (вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна)

E-mail: sergeji.berezjuk@rambler.ru

УДК 330.36(477)

Колесов А. С., Березюк С. В. Социальные и потребительские стандарты и гарантии в Украине: современные структурно-динамические характеристики

В статье предпринята попытка обобщить теоретические подходы к социальным гарантиям и стандартам как экономическим категориям. Приведена классификация социальных гарантий. Рассмотрены динамические параметры развития социальных и потребительских стандартов, принятых в Украине. Проведена оценка реального уровня бедности по системе критериев. Указано на несовершенство методики оценки бедности, принятой Министерством социальной политики Украины, противоречивость отдельных её показателей. Установлены структурные характеристики доходов населения. Проанализировано соответствие существующих социальных гарантий реальному их значению в современных экономических условиях. Выявлены тенденции снижения благосостояния населения, что привело к падению потребительского спроса и сужению внутреннего рынка товаров и услуг. Указано на необходимость принятия мер по стимулированию малого бизнеса, преодолению коррупции, дерегуляции экономики.

Ключевые слова: социальные гарантии, стандарты, благосостояние, минимальная заработная плата, бедность.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 20.

Колесов Александр Станіславович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и анализа, Винницкий национальный аграрный университет (ул. Солнечная, 3, Винница, 21008, Украина)

E-mail: sashaukraine@ukr.net

Березюк Сергей Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (ул. Солнечная, 3, Винница, 21008, Украина)

E-mail: sergeji.berezjuk@rambler.ru

UDC 330.36(477)

Kolesov O. S., Berezyuk S. V. The Social and Consumer Standards and Guarantees in Ukraine: the Current Structural and Dynamic Characteristics

The article attempts to generalize the theoretical approaches to the social guarantees and standards as economic categories. The classification of social guarantees is provided. The dynamic parameters for development of the social and consumer standards adopted in Ukraine were considered. An evaluation of the real poverty level under the system of criteria was carried out. The inconsistency of methods for the poverty evaluation adopted by the Ministry of Social Policy of Ukraine and contradiction of its individual indicators has been indicated. The structural characteristics of the population's income have been determined. The relevance of the existing social guarantees to their real value in today's economic conditions have been analyzed. Tendencies of falling of the welfare level of population, resulting in a decline in the consumer demand and a narrowing of the domestic market for goods and services, have been identified. The need to take measures to stimulate small businesses, to overcome corruption, and to deregulate the economy has been indicated.

Keywords: social guarantees, standards, welfare, minimum wage, poverty.

Fig.: 1. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 20.

Kolesov Oleksandr S. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Analysis, Vinnitsa National Agrarian University (3 Soniachna Str., Vinnitsya, 21008, Ukraine)

E-mail: sashaukraine@ukr.net

Berezyuk Serhiy V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of the Administrative Management and Alternative Energy Sources, Vinnitsa National Agrarian University (3 Soniachna Str., Vinnitsya, 21008, Ukraine)

E-mail: sergeji.berezjuk@rambler.ru

Згідно з рейтинговими показниками середньостатистичний житель України за рівнем соціально-економічного становища знаходиться чи не на останніх місцях, і не лише серед європейських країн. Спостерігається істотний рівень бідності, прихованого безробіття, висока частка витрат на харчування в структурі споживання, низький рівень мінімальної та серед-

ньої заробітних плат тощо. Зазначена проблема має глибокі історичні, інституційні та структурні причини.

Практично протягом усього останнього історичного періоду українське населення стикалося з чисельними матеріальними труднощами та іншими соціально-економічними негараздами. Наприкінці радянських часів характерними були тотальний товарний дефіцит, так

звана «зрівнялівка» в оплаті праці, низький рівень розвитку соціальної та ринкової інфраструктури, особливо в сільській місцевості, та інші. Ринкові трансформації, не завжди послідовні та повноцінні, загострили існуючі проблеми та значною мірою погіршили якість життя населення в Україні. Протягом 2000–2013 рр. спостерігалося певне покращення соціально-економічних показників – зростання середньої заробітної плати, пенсій та рівня споживчих витрат, зменшення рівня безробіття, скорочення природної депопуляції населення, позитивний вплив яких був нівельований кризою, що розпочалася у 2014 р. і триває донині.

Дослідження в площині соціально-економічної безпеки, споживання, доходів населення є предметом пошуків багатьох вчених, як українських, так і зарубіжних. Зокрема, Нобелівська премія 2015 р. була присуджена британсько-американському вченому, професору Принстонського університету (США) Ангусу Дітону, «за аналіз споживання, бідності та добробуту». Робота А. Дітона допомогла трансформувати сфери мікроекономіки, макроекономіки та економіки розвитку, здійснила вклад у знаходження найкращих шляхів порівняння добробуту в контексті часу та країн [1]. Серед інших зарубіжних вчених істотний вклад у розвиток теорії добробуту здійснили К. Р. Адамс, Р. Барро, А. Бергсон, А. Бігстен, К. Ерроу, В. Нордхауз, В. Парето, А. Пігу, Дж. Роулс, П. Самуельсон, А. Сміт, П. Таунсенд, Дж. Тобін, Р. Хікс та інші. В Україні визначними дослідниками у сфері соціально-економічного розвитку населення, параметрів його існування та відтворення є О. Безтелесна, В. Близнюк, П. Єщенко, А. Колот, О. Кошулько, Е. Лібанова, І. Малий, В. Мортіков, О. Марець, С. Пачишин, А. Чухно та інші [2–6]. Зважаючи на ґрунтовність та комплексність існуючих наукових доробок, можемо, однак, вказати на необхідність подальших досліджень в напрямку вдосконалення існуючої вітчизняної системи забезпечення соціально-економічних гарантій та стандартів.

В Україні рівень та структура соціальних гарантій визначаються Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 07.11.2000 р. [7]. Зазначений нормативний документ визначає державні соціальні стандарти як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій; державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Щербіна В. К. зазначає, що соціально-економічні гарантії є поняттям вужчим, ніж соціальні гарантії та визначають лише мінімально гарантований державою рівень доходу для різних соціальних груп [8]. Ми вважаємо, що сукупність показників, якими вимірюються соціальні та економічні стандарти та гарантії, є визначальними для оцінки добробуту населення, який «як категорія характеризує забезпеченість населення держа-

ви, соціальної групи, сім'ї, окремої особистості необхідними для життя благами (матеріальними, соціальними, духовними та іншими), значно впливає на гармонійний розвиток суспільства та економіки країни в цілому» [9].

Варто зазначити, що між поняттями «добробут» і «соціально-економічні гарантії» існують істотні відмінності. Рівень добробуту визначається сукупним доходом, який охоплює всі види грошових доходів, вартість натуральних надходжень, отриманих від особистого підприємства і використаних на особисте споживання. У сукупний дохід також входить вартість безкоштовних послуг, що отримуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів і фондів підприємств [9; 10]. Разом з тим рівень соціальних стандартів та гарантій визначається органами влади і встановлює мінімально необхідні параметри для відтворення людського капіталу. Структура соціальних гарантій з боку держави може бути представленою в такому вигляді (рис. 1).

У сучасних реаліях українська економіка неспроможна забезпечити навіть мінімальних споживчих запитів населення, тому декларативні цілі, закладені в Конституції щодо розбудови соціально орієнтованої держави, не є досяжними. Це виявляється у свідомому заниженні рівня такого визначального щодо соціальних гарантій показника, як прожитковий мінімум (ПМ). За період 2014–2015 рр. рівень встановленого прожиткового мінімуму для працездатних громадян був незмінним і становив 1218 грн. За цей час рівень інфляції становив 78,8%, що призвело до значного зниження соціальних стандартів в Україні. У 2016 рр. здійснено спробу дещо вирівняти ситуацію через триетапне підвищення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, при цьому прожитковий мінімум зріс до 1544 грн, тобто на 26,8% при рівні інфляції в цьому році 12,4%. Підсумовуючи, показники динаміки у 2014–2016 рр., отримуємо в результаті скорочення реального значення ПМ на 73,5%.

У Законі України «Про прожитковий мінімум» [11] визначено, що прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення. У Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [7] прожитковий мінімум визначено базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Реальне значення прожиткового мінімуму суперечить принципам, закладеним у законодавстві щодо соціальних стандартів в Україні. Згідно з розрахунками,

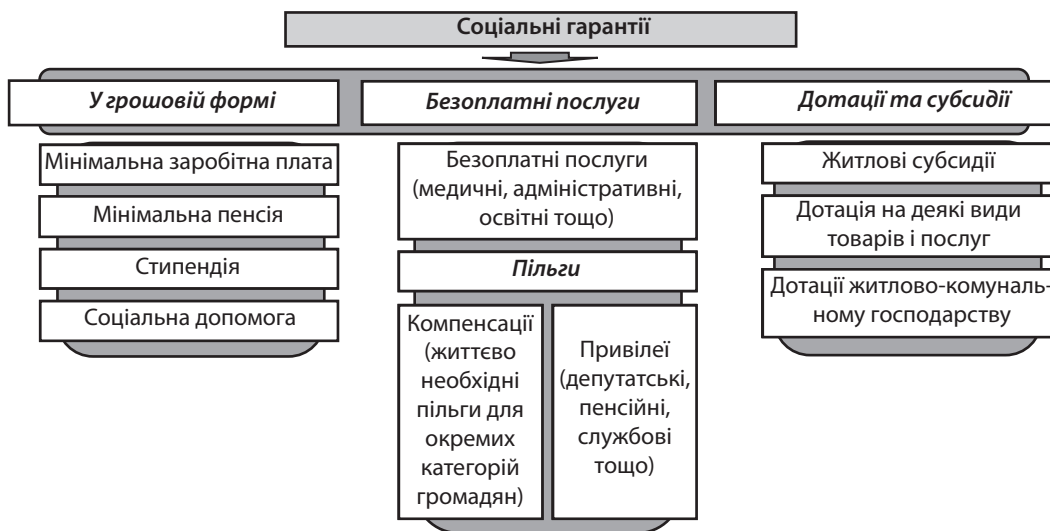

Рис. 1. Класифікація соціальних гарантій

Джерело: складено за [8].

які щомісячно здійснює Міністерство соціальної політики України щодо ПМ, розмір прожиткового мінімуму з урахуванням суми обов'язкових платежів відповідно до чинного законодавства для працездатних осіб станом на січень 2017 р. склав 3497,23 грн, що більше, ніж у двічі перевищує законодавчо визначений показник [12]. Згідно з оцінками різноманітних громадських організацій та галузевих асоціацій реальний розрив між реальним і номінальним ПМ є ще вищим. Окремі дослідження свідчать, що споживчий кошик, на якому базується розрахунок ПМ в Україні, повинен складати в грошовому еквіваленті від 3200 до 15000 грн [13; 14]. Важливість прожиткового мінімуму пов'язана також з тим, що за допомогою цього стандарту встановлюється кількість бідного населення, у якого доходи менші за величину ПМ [8]. Тому показники щодо рівня бідності в Україні є значно заниженими.

Міністерство соціальної політики України, згідно з моніторингом показників за багатовимірною оцінкою, у I кварталі 2016 р. оцінювало рівень бідності за такими параметрами:

- ✦ рівень бідності за відносним критерієм (75 відсотків медіанних сукупних витрат населення) склав 24,8% (за I квартал 2015 р. – 25,2%);
- ✦ рівень бідності за відносним критерієм крайньої бідності становив 11,4% (I квартал 2015 р. – 12,0%);
- ✦ рівень бідності за абсолютним критерієм (доходи нижче прожиткового мінімуму) знизився на 3,5 в. п. і склав 6,5% (I квартал 2015 р. – 10,0%);
- ✦ рівень бідності за вартістю добового споживання на рівні 5 доларів США склав 1,3% (I квартал 2015 р. – 2,7%);
- ✦ рівень бідності серед працюючих за відносним критерієм становив 20,3% (I квартал 2015 р. – 20,2%);
- ✦ рівень бідності серед дітей до 18 років за відносним критерієм склав 31,5% (I квартал 2015 р. – 30,6%) [15].

Значення принаймні одного із показників, а саме: рівня бідності за вартістю добового споживання на рівні 5 доларів США є критично заниженим. Згідно із середнім курсом у I кварталі 2016 р. на рівні 25 грн за 1 дол. США межа бідності складала 3750 грн на одну особу. За даними Державної служби статистики, лише 10,5% населення України мало рівень середньодушових еквівалентних грошових доходів вищим за 3720 грн на місяць, що практично збігається з верхньою межею бідності. Згідно з методикою, прийнятою Світовим банком ООН, нижньою границею бідності є вартість добового споживання на рівні 2 доларів США на добу, що в українських реаліях становило приблизно 1500 грн на місяць. За даними *табл. 1*, в якій ми умовно розподілили домогосподарства України на три групи, бідними можна вважати 60,9% населення, причому в сільській місцевості даний показник склав 51,3%. З урахуванням осіб, що мають рівень еквівалентних доходів нижче рівня бідності, у сільській місцевості частка громадян, яких можна вважати не бідними, складає лише 4,9%.

За умови, коли індекс споживчих цін зростає вищезазначеними темпами в порівнянні з основними соціальними стандартами, сумнівними є значення й інших показників бідності в Україні, зокрема за відносним і абсолютним критеріями, які, згідно зі статистичними даними, демонструють тенденцію до зниження.

Законодавче підвищення у 2017 р. основного показника соціальних стандартів – рівня мінімальної заробітної плати – покликане дещо нівелювати проблему бідності, особливо серед низькокваліфікованої робочої сили та в частині малого бізнесу, де існує практика мінімізації витрат на оплату праці. З іншого боку, це призведе до зменшення розриву між мінімальною та середньою оплатою праці та втрати мотивації серед висококваліфікованого персоналу у зв'язку з непропорційним зростанням заробітних плат у розрізі тарифної сітки. За приблизними розрахунками, працівники перших 11 тарифних розрядів отримуватимуть заробітну плату

Розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів у I кварталі 2016 р.

	Усі домогосподарства	у тому числі проживають			
		у міських поселеннях			у сільській місцевості
		у великих містах	у малих містах	усього	
Усі домогосподарства (тис.)	15033,4	5897,9	4211,5	10109,4	4924,0
<i>Із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами у місяць, грн</i>	<i>Відсотків</i>				
<i>I. Нижче межі бідності, доходи менше 1500 грн на місяць</i>					
до 480,0	0,6	0,1	0,2	0,1	1,6
480,1–840,0	2,9	1,4	1,9	1,6	5,2
840,1–1200,0	7,7	4,5	7,5	5,8	11,8
1200,1–1560,0	17,4	10,2	18,6	13,7	25,2
Усього по групі	28,6	16,2	28,2	21,2	43,8
<i>II. У межах бідності, доходи від 1500 грн до 3750 грн на місяць</i>					
1560,1–1920,0	17,5	14,4	20,1	16,7	19,2
1920,1–2280,0	14,6	15,6	16,2	15,9	12,0
2280,1–2640,0	11,3	13,1	11,3	12,4	9,2
2640,1–3000,0	7,8	10,9	7,5	9,5	4,4
3000,1–3360,0	5,8	7,8	4,9	6,6	4,1
3360,1–3720,0	3,9	5,8	2,8	4,5	2,4
Усього по групі	60,9	67,6	62,8	65,6	51,3
<i>III. Вище межі бідності, доходи понад 3750 грн на місяць</i>					
понад 3720,0	10,5	16,2	9,0	13,2	4,9
<i>Середній рівень середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн</i>	2257,80	2661,81	2183,09	2458,00	1865,47

Джерело: за даними Державного комітету статистики України.

на мінімальному рівні. І лише посадовий оклад працівника 12-го тарифного розряду становитиме 3392 грн [16].

Усього в Україні станом на червень 2016 р. зареєстровано 7,5 млн працівників, яким оплачено 50% і більше робочого часу, встановленого на місяць. Із них 192,5 тис. осіб отримувало мінімальну заробітну плату і 2,9 млн осіб – менше за 3000 грн. Відповідно до даних, оприлюднених Державною фіскальною службою, у 2016 р. нараховувалося приблизно 9 млн офіційно працевлаштованих українців, із них – 5 млн отримували заробітну плату на рівні мінімальної. Підвищення заробітної плати лише для цієї частини працюючих спричинить додаткові витрати в межах фонду оплати праці в розмірі 117,1 млрд грн на рік, з яких 17 млрд грн надійдуть в бюджет у вигляді податку на доходи громадян, 21,1 млрд грн – єдиного соціального внеску. Майже 75 млрд грн – приріст грошових доходів працюючих, лівова частка яких буде спрямована на продовольчі та інші потреби, що спричинить додатковий інфляційний тиск на ринок споживчих товарів та послуг.

Іншою важливою складовою соціальних гарантій є пенсійне забезпечення, частка якого в сукупних доходах домогосподарств складало у 2016 р. приблизно 20% (табл. 2). Підвищення рівня мінімальної заробітної плати не супроводжувалося зростанням розміру пен-

сійного забезпечення, тому варто очікувати скорочення питомої ваги пенсій у структурі доходів. З 1 січня 2017 р. не змінився розмір мінімальної пенсії за віком, оскільки вона обчислюється з розміру прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність, а він зростає лише з 1 травня 2017 р. і становитиме 1312 грн [16].

Одними з індикаторів бідності є нездатність сплатити за підтримання належної температури в житлі та наявність у домогосподарства заборгованості з виплати іпотечного кредиту або орендних платежів, рахунків за комунальні платежі, платежів за придбання товарів та послуг у розстрочку або інших платежів по кредитах, які відносяться до немонетарних критеріїв матеріального позбавлення (деривації) [17]. В Україні це виражається в нездатності оплачувати витрати, пов'язані з утриманням житла, оскільки витрати на опалення займають лівову частку комунальних платежів. Частину комунальних витрат держава компенсує найменш захищеним групам населення у вигляді субсидій, розмір яких в останній період зростає в геометричній прогресії. Так, сума субсидій, призначених для компенсації витрат сімей на оплату житлово-комунальних послуг в Україні, у січні–липні 2015 р. становила 520,9 млн грн, що в 10,3 разу вище показника січня–липня

Структура грошових доходів і сукупних ресурсів населення України в I кварталі 2016 р., %

Грошові доходи	81,2	Негрошові доходи	15,9
Оплата праці	44,0	Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	6,2
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	4,8	Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива	7,3
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	2,3	Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо	0,1
Доходи від власності	0,1		
Пенсії	20,3		
Стипендії	0,5		
Допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	3,1	Пільги безготівкові на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,2
		Усього загальних доходів	97,0
Грошова допомога від родичів та інших осіб	5,5	Використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги	3,0
Аліменти	0,2		
Інші грошові доходи	0,3	Усього сукупних ресурсів	100

Джерело: за даними Державного комітету статистики України.

2014 р. Загальна сума субсидій у січні–червні 2016 р. становила 2,5 млрд грн, що в 6,6 разу вище за показник січня–травня 2015 р. Обсяг коштів, який необхідний для виплати житлових субсидій у 2017 р., може досягти 3,8% ВВП, що складе майже 80 млрд грн. [18–20].

Така ситуація свідчить про критичні диспропорції між розмірами доходів населення, рівнем комунальних тарифів та витратами державного бюджету на підтримання соціальних гарантій і боротьбу з бідністю. Зрозумілим є те, що шляхом перерозподілу відносно невеликого за обсягом ВВП неможливо досягти великих за обсягом пенсій чи соціальних виплат для значної категорії громадян [9]. Держава за часи незалежності взяла на себе надзвичайно високі зобов'язання перед населенням, які вона повною мірою неспроможна виконувати.

Однією з причин такого становища є значна частка тіньової економіки, яка не несе зобов'язань перед бюджетом і не сприяє соціальній справедливості. У 2014–2016 рр. було здійснено кілька спроб скоротити рівень тінізації бізнесу. Серед проведених заходів щодо детінізації варто відмітити зменшення розміру єдиного соціального внеску, спрощення дозвільних процедур, підвищення розміру мінімальної заробітної плати, посилення нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю в частині оплати праці та відповідальності за його порушення тощо. У результаті, за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, у I півріччі 2016 р. рівень тіньової економіки становив 38% від офіційного ВВП, що на 4 відсоткових пункти менше порівняно з показником відповідного періоду 2015 р. Подальша детінізація економіки стримується низкою важливих чинників, які мають об'єктивну та суб'єктивну природу.

Серед перших варто відмітити постійну турбулентність на сході України, викликану військовими діями, яка супроводжується значними обсягами неконтрольованих торгівельно-обмінних операцій з неконтрольованими владою територіями, нестабільність зовнішньоекономічної кон'юнктури для вітчизняних товарів, введення імпорتنих та транзитних обмежень Російською Федерацією. Суб'єктивними факторами, що не сприяють скороченню тіньової економіки в Україні, є непослідовність та некомплексність економічних реформ, відсутність політичної волі до запровадження повноцінного ринку землі, незавершеність судової та правоохоронної реформ, високий рівень корупції, бюрократизації та адміністративного втручання в економіку.

ВИСНОВКИ

За період 2014–2016 рр. відбулося істотне зниження соціально-економічних гарантій і, відповідно, добробуту населення України. Своєю чергою, падіння купівельної спроможності призвело до скорочення обсягів ринків споживчих товарів і послуг, заощаджень та пропозиції капіталу з боку домогосподарств. Істотний рівень розшарування суспільства за рівнем доходів, неможливість задовольнити навіть першочергові потреби демотивують найбільш вразливі верстви населення щодо економічної активності та накопичують соціальний негатив. Підвищення соціальних стандартів та виконання соціально-економічних зобов'язань держави перед населенням неможливі без економічного зростання та детінізації економіки України, які взаємопов'язані та залежать від активних дій у напрямку дерегуляції економіки, подолання корупції, сприяння розвитку малого бізнесу, відновлення довіри до фінансово-кредитного сектора економіки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Нобелівську премію з економіки отримав Ангус Дітон. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/10/151012_nobel_economy_sa
2. **Лібанова Е., Курило І.** Демографічний прогноз: що очікувати українцям до 2050 року? *Урядовий кур'єр*. 2012. 31 січня. С. 2–3.
3. **Безтелесна Л.** Людський розвиток: підходи до трактування суті умов його забезпечення. *Економіка України*, 2009. № 7. С. 4–12.
4. **Близнюк В. В.** Людський потенціал: особливості формування для модернізації. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 4. С. 106–116.
5. **Єщенко П. С., Палкін Ю. І.** Сучасна економіка: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2005. 326 с.
6. **Чухно А.** Актуальные проблемы стратегии экономического и социального развития на современном этапе. *Економіка України*. 2004. № 4. С. 15–23.
7. Закон України «Про державні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. № 2017-14 (у редакції від 07.04.2012 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
8. **Щербіна В. К.** Соціальні стандарти і соціальні гарантії у системі вимірів рівня життя населення. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер.: Економіка, 2010. Вип. 10. С. 159–168.
9. **Кліменко О. М., Степаненко В. О., Степаненко Н. О.** Характеристика добробуту населення на сучасному етапі розвитку суспільств. *Бізнес Інформ*. 2015. № 4. С. 17–21.
10. **Степаненко Н. О., Степаненко В. О.** Економіка добробуту: навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. 160 с.
11. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 р. № 966-XIV (у редакції від 09.12.2012 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
12. Фактичний розмір прожиткового мінімуму у 2015–2017 роках. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/12286.html>
13. Back in the USSR. Мінімум українця в 10 разів менше реальних потреб. URL: <http://asn.in.ua/ua/news/publishing/66423-back-in-the-ussr-novaja-potrebitelskaja-korzina-ot.html>
14. **Остапчук І.** Реальний прожитковий мінімум. URL: http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/blog/igor_ostapchuk/realniy_prozhitkoviy_minimum
15. Основні показники рівня життя населення. URL: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialnij-zakhist/11382-osnovni-pokazniki-rivnya-zhittya-naselennya>
16. Міфи уряду про нову мінімальну заробітну плату. URL: <http://resonance.ua/mifi-uryadu-pro-novu-minimalnu-zarobi/>
17. Методика комплексної оцінки бідності. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-02
18. Витрати на субсидії в Україні зросли в десять разів. URL: <http://www.epravda.com.ua/news/2015/08/20/555972/>
19. Витрати на субсидії для оплати житлокомпослуг в Україні за 6 міс. збільшилися в 6,6 рази. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/359948.html>
20. У 2017 році в Україні витрати на субсидії можуть зрівнятися з військовими витратами. URL: <https://ukr.media/ukrain/266513/>

REFERENCES

- Beztelesna, L. "Liudskiy rozvytok: pidkhody do traktuvannya suti umov yoho zabezpechennia" [Human development: approaches to the interpretation of the conditions of its provision]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7 (2009): 4-12.
- Blyzniuk, V. V. "Liudskiy potentsial: osoblyvosti formuvannia dlia modernizatsii" [Human potential: peculiarities of formation for modernization]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 4 (2011): 106-116.

"Back in the USSR. Minimum ukrainsia v 10 raziv menshe realnykh potreb" [Back in the USSR. A minimum of a Ukrainian is 10 times smaller than the real needs]. <http://asn.in.ua/ua/news/publishing/66423-back-in-the-ussr-novaja-potrebitelskaja-korzina-ot.html>

Chukhno, A. "Aktualnyye problemy strategii ekonomicheskogo i sotsialnogo razvitiya na sovremennom etape" [Actual problems of the strategy of economic and social development at the modern stage]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4 (2004): 15-23.

"Faktychnyi rozmir prozhytkovoho minimumu u 2015-2017 rokakh" [The actual size of the subsistence minimum in the years 2015-2017]. <http://www.msp.gov.ua/news/12286.html>

Klimenko, O. M., Stepanenko, V. O., and Stepanenko, N. O. "Kharakterystyka dobrobutu naselennia na suchasnomu etapi rozvytku suspilstv" [Characteristics of welfare of the population at the present stage of development of societies]. *Biznes Inform*, no. 4 (2015): 17-21.

[Legal Act of Ukraine] (2000). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>

Libanova, E., and Kurylo, I. "Demohrafichnyi prohnoz: shcho ochikuvaty ukrainsiam do 2050 roku?" [Demographic forecast: what to expect Ukrainians to 2050?]. *Uriadovyi kurier*, January 31, 2012. 2-3.

[Legal Act of Ukraine] (1999). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-14>

"Mify uriadu pro novu minimalnu zarobitnu platu" [The myths of the government on the new minimum wage]. <http://resonance.ua/mifi-uryadu-pro-novu-minimalnu-zarobi/>

"Metodyka kompleksnoi otsinky bidnosti" [Method of complex estimation of poverty]. zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-02

"Nobelivsku premiiu z ekonomiky otrymav Anhus Diton" [The Nobel prize in Economics was awarded to Angus Deaton]. http://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/10/151012_nobel_economy_sa

Ostapchuk, I. "Realnyi prozhytkoviy minimum" [The real cost of living]. http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/blog/igor_ostapchuk/realniy_prozhitkoviy_minimum

"Osnovni pokaznyky rivnia zhyttia naselennia" [Main indicators of level of living of the population]. <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialnij-zakhist/11382-osnovni-pokazniki-rivnya-zhittya-naselennya>

Stepanenko, N. O., and Stepanenko, V. O. *Ekonomika dobrobutu* [Welfare Economics]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU, 2013.

Shcherbina, V. K. "Sotsialni standarty i sotsialni harantii u systemi vymiriv rivnia zhyttia naselennia" [Social standards and social guarantees in the measurement system of the standard of living of the population]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody*. Ser.: Ekonomika, no. 10 (2010): 159-168.

"U 2017 rotsi v Ukraini vytraty na subsydii mozhut zrivniatsia z viiskovymy vytratamy" [In 2017, Ukraine, the costs can be compared with military expenditures]. <https://ukr.media/ukrain/266513/>

"Vytraty na subsydii v Ukraini zrosly v desiat raziv" [The costs of subsidies in Ukraine has increased ten times]. <http://www.epravda.com.ua/news/2015/08/20/555972/>

"Vytraty na subsydii dlia oplyaty zhytlokomposlugh v Ukraini za 6 misiatsiv zbilshlysia v 6,6 razy" [The costs of subsidies to pay for zhilkomuslug in Ukraine for 6 months increased 6.6 times]. <http://ua.interfax.com.ua/news/general/359948.html>

Yeshchenko, P. S., and Palkin, Yu. I. *Suchasna ekonomika* [The modern economy]. Kyiv: Vyshcha shkola, 2005.